वाङ्मय शताब्दी पुरुष:
सत्यमोहन जोशी

नेपाली भाषा, कला र संस्कृतिका अराध्य देवको जीवन र योगदानको सिंहावलोकन

निष्काम कर्मयोगीको अमर गाथा

NotebookLM

जीवनका मूल मन्त्रहरू (सिद्धान्त र आदर्श)

“कर्मण्येवाधिकारस्ते”

अर्थात्: ‘फलको आश नगरी निरन्तर निष्काम कर्म गरिरहनु ।’ जोशीले यही मन्त्रलाई अपनाएर आजीवन नेपाल र नेपालीको सेवा गरे ।

“सादा जीवन उच्च विचार”

उनको पहिरन सधैँ सामान्य हुन्थ्यो— नेपाली पोसाक दौरा-सुरुवाल र भादगाउँले टोपी । तर उनका विचार र कामले सिङ्गो देशलाई आलोकित गर्यो।

NotebookLM

बाल्यकाल र सङ्घर्ष: बोली नफुटेका ती दिनहरू

१. जन्म: वि.सं. १९७७ वैशाख ३० गते (ललितपुरको बखुम्बहालमा)। **मातापिता:** राजकुमार देवी र शङ्कराज जोशी।

२. मौन बाल्यकाल: ५ वर्षको उमेरसम्म पनि बोली नफुटेपछि आमाबुबा अत्यन्तै चिन्तित।

३. जङ्गलको रहस्य: जनविश्वास अनुसार सूर्यविनायकको जङ्गलमा लगेर एक्लै छाडिए।

४. पहिलो शब्द: जङ्गलमा डराएर "माँ, ए माँ !" भन्दै चिच्याएपछि बल्ल बोली फुट्यो।

सन्देश: ढिलो सुरुवात गर्दैमा गन्तव्यमा पुग्न सकिँदैन भन्ने हुँदैन !

NotebookLM

शिक्षादीक्षा: अक्षरारम्भदेखि सङ्घर्षसम्म

Step 1

७ वर्षको उमेर:
छिमेकी गुरुबाट नेपाल भाषाको माध्यमबाट अक्षरारम्भ।

Step 2

१० वर्षको उमेर:
मङ्गल बजारको भाषा पाठशाला हुँदै नेपाली भाषाको सिकाइ सुरु।

Step 3

विद्यालय तह:
पाटन हाईस्कुल हुँदै रानीपोखरीस्थित दरबार हाईस्कुलबाट म्याट्रिक (SLC) उत्तीर्ण।

Step 4

कलेज तह: वि.सं. १९९८ मा त्रि-चन्द्र कलेजबाट आई.ए. उत्तीर्ण।

स्नातक (B.A.) को अध्ययन:
परिवारको जीविका चलाउनुपर्ने बाध्यताले बीचमै पढाइ छाडेर जागिरतिर लाग्न विवश।

NotebookLM

राष्ट्रसेवाको सिँढी: जागिरे जीवन

सर्वोच्च पद: नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठानको सदस्य सचिवसम्मको यात्रा।

वि.सं. २०१६: पुरातत्त्व र संस्कृति विभागको निर्देशक।

वि.सं. २०१४: राष्ट्रिय योजना परिषद्मा कार्यक्रम अधिकृत। (प्रधानमन्त्री के.आई. सिंहको पालामा मन्त्रीको निजी सचिव)।

वि.सं. २००७: सङ्ख्या विभागमा सुपरिवेक्षक।

वि.सं. २००१: 'औद्योगिक व्यापारिक समाचार सङ्ग्रह अड्डा' बाट सरकारी सेवाको सुरुवात।

NotebookLM

निडर संस्कृतिकर्मी: गाईजात्रा र प्रज्ञा प्रतिष्ठान

चुनौती (दरबारको दबाब): प्रशासकलाई व्यङ्ग्य गरिएको भन्दै गाईजात्रा कार्यक्रम बन्द गराउन दरबारबाट ठाडो आदेश आयो ।	**कदम (जोशीको निडरता):** "कार्यक्रम जनतामा लोकप्रिय छ, बन्द गर्न सकिँदैन" भनी ठाडै अस्वीकार गरे ।	**प्रभाव (सांस्कृतिक विकास):** नेपाली समाजका विकृतिविरुद्ध हास्यव्यङ्ग्य विधाको विकास 'नाटक महोत्सव' गर्ने परिपाटी बस्यो।

यिनकै सक्रियतामा जमलमा 'राष्ट्रिय नाचघर' र भक्तपुरमा 'राष्ट्रिय सङ्ग्रहालय' को निर्माण भयो।

NotebookLM

अन्वेषक र अनुसन्धानकर्ता

विश्वकै सानो मुद्राको खोजी

- **ग्रन्थ:** ‘नेपाली राष्ट्रिय मुद्राहरू’
- **उपलब्धि:** राजा जयप्रकाश मल्लको पालामा चलेको मुद्रा विश्वकै सबैभन्दा सानो सिक्का भएको तथ्य प्रमाणित ।
- **परिणाम:** गिनिज बुक अफ वर्ल्ड रेकर्डमा दर्ता !

१४ भाषाको संरक्षण

- **कार्य:** प्रज्ञा प्रतिष्ठानमा रहँदा शेर्पा, तामाङ, मगर, गुरुङ, राई, लिम्बू, मैथिली, थारू लगायतका भाषाहरूको अध्ययन ।
- **उपलब्धि:** १४ वटा विभिन्न मातृभाषाहरूमा पर्यायवाची कोश (Dictionary) निर्माण सम्पन्न ।

NotebookLM

अद्वितीय स्रष्टा: तीन पटक मदन पुरस्कार !

तीन पटक मदन पुरस्कार पाउने उनी नेपालकै एक मात्र व्यक्ति हुन् ।

कृति: ‘हाम्रो लोकसंस्कृति’ (वि.सं. २०१४)
प्रेरणा: तनहुँ र लमजुङका ग्रामीण लोकभाका सुनेर लेखिएको ।

कृति: ‘नेपाली राष्ट्रिय मुद्राहरू’
क्षेत्र: प्राचीन मुद्राको खोज र इतिहास ।

कृति: ‘कर्णाली लोक संस्कृति’
क्षेत्र: विकट कर्णालीको जनजीवन र संस्कृतिको वृहत् अनुसन्धान ।

NotebookLM

विश्वमञ्चमा नेपाली भाषा र संस्कृति

* **चीन (China):** नेपाली भाषाको प्रशिक्षकको रूपमा काम । विद्यार्थी को सहयोगमा नेपाली विभाग खोली नेपाली समाचार र सांस्कृतिक कार्यक्रम प्रसारण गरे ।
* **कलाकार अरनिको:** चीनमै रहेर नेपाली वास्तुविद् अरनिको र श्वेतचैत्यबारे अनुसन्धान गरी शोधग्रन्थ प्रकाशन ।
* **भृकुटी:** राजकुमारी भृकुटीबारे तथ्यगत अनुसन्धान ।

* **अन्य विश्व भ्रमण:** अमेरिका र बेलायत (नेवार बन्धुहरूको सम्मेलनमा प्रमुख अतिथि), बङ्गलादेश (अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन), र सोभियत सङ्घको भ्रमण ।

NotebookLM

सम्मान र अमरता: शताब्दी पुरुष

सर्वोच्च उपाधिहरू

* वि.सं. २०७१: त्रिमूर्ति निकेतनद्वारा 'शताब्दी पुरुष' उपाधि ।
* वि.सं. २०७४: नेपाल सरकारद्वारा 'वाङ्मय शताब्दी पुरुष' को राष्ट्रिय सम्मान ।
* वि.सं. २०६८: काठमाडौँ विश्वविद्यालयबाट विद्यावारिधि (PhD) को मानार्थ उपाधि ।

जीवित छँदै सिक्कामा अनुहार

* वि.सं. २०७६: नेपाल राष्ट्र बैङ्कद्वारा जोशीको चित्र अङ्कित १०० रुपैयाँको सिक्का निष्कासन । (जीवित अवस्थामै यो सम्मान पाउने विरलै हुन्छन्) ।

अन्य सम्मान

* गोरखा दक्षिण बाहु, पृथ्वी प्रज्ञा पुरस्कार, भानुभक्त पुरस्कार लगायत करिब २०० भन्दा बढी सङ्घसंस्थाबाट अभिनन्दन ।

NotebookLM

पाठको सार: अनेकतामा एकताका सूत्रधार

* **सांस्कृतिक एकता:** बहुभाषिक र बहुसांस्कृतिक नेपाललाई भावनाको एउटै सूत्रमा बाँध्ने महान् स्रष्टा ।
* **निस्वार्थ सेवा:** व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर राष्ट्र र राष्ट्रियताका लागि निरन्तर काम गर्ने कर्मयोगी ।
* **विद्यार्थीलाई सन्देश:** सत्यमोहन जस्तै निष्ठावान् भई आफ्नो काममा लगनशील भएर लागेमा मात्र देशको मुहार (काँचुली) फेर्न सकिन्छ ।
* **प्रेरणाको स्रोत:** उनी नेपाल आमाका सच्चा र कर्मठ सपूत हुन्, जसको योगदानले सिङ्गो राष्ट्र गौरवबोध गर्दछ ।

NotebookLM

विद्यार्थी क्रियाकलाप (समूहगत छलफल)

सत्यमोहन जोशीले दरबारको दबाबलाई बेवास्ता गर्दैं 'गाईजात्रा' कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिए र हास्यव्यङ्ग्यको विकास गरे ।

१. यदि सत्यमोहन जोशी डराएर पछि हटेका भए नेपाली कला र संस्कृतिको क्षेत्रमा कस्तो असर पर्थ्यो होला ?

२. आजको समयमा हाम्रो आफ्नो स्थानीय भाषा र संस्कृतिको संरक्षण गर्न हामी विद्यार्थीहरूले के-कस्ता भूमिका खेल्न सक्छौं ? कक्षामा छलफल गर्नुहोस् ।

NotebookLM

अभ्यास खण्ड: शब्द र अर्थ जोडा मिलाऔं

१. वरेण्य	सबैभन्दा उत्तम / श्रेष्ठ
२. आलोकित	उज्यालो पारिएको / प्रकाशित
३. सान्निध्य	समीप वा निकट हुनुको भाव
४. पर्यायवाची	समान वा एउटै अर्थ बुझाउने
५. वास्तुविद्	भवन निर्माण कलासम्बन्धी राम्रो ज्ञान भएको व्यक्ति

NotebookLM

अभ्यास खण्ड: छोटा उत्तरहरू

प्रश्न: सत्यमोहन जोशीको बाल्यकाल किन उतारचढावयुक्त रह्यो ?

उत्तर: पाँच वर्षको उमेरसम्म पनि बोली नफुटेको र परिवारलाई आर्थिक सङ्कट परेका कारण स्नातक तहको पढाइ बीचमै छाड्नुपरेकोले उनको बाल्यकाल र युवावस्था उतारचढावयुक्त रह्यो ।

प्रश्न: सत्यमोहन जोशीले कुन-कुन कृतिका लागि मदन पुरस्कार प्राप्त गरे ?

उत्तर: उनले 'हाम्रो लोकसंस्कृति', 'नेपाली राष्ट्रिय मुद्राहरू', र 'कर्णाली लोक संस्कृति' नामक कृतिका लागि तीन पटक मदन पुरस्कार प्राप्त गरे ।

प्रश्न: गिनिज बुकमा दर्ता भएको विश्वकै सानो मुद्रा कुन राजाको पालाको हो ?

उत्तर: उक्त सानो मुद्रा राजा जयप्रकाश मल्लको पालाको हो, जसको पुष्टि जोशीको अनुसन्धानले गरेको थियो ।

NotebookLM

अभ्यास खण्ड: विवेचनात्मक उत्तर

प्रश्न: "सत्यमोहन जोशी नेपाल र नेपालीका गौरव हुन्।" यस भनाइलाई पाठका आधारमा पुष्टि गर्नुहोस।

* **सुरुवात:** उनी वाङ्मय शताब्दी पुरुष हुन्। नेपाली भाषा, साहित्य र संस्कृतिका अथक साधक हुन्।
* **मुख्य काम:** १४ मातृभाषाको शब्दकोश निर्माण, अरनिको र भृकुटीको खोज, र विश्वकै सानो मुद्राको पहिचान।
* **अन्तर्राष्ट्रिय योगदान:** चीन लगायतका देशमा नेपाली भाषाको प्रवर्द्धन।
* **निष्कर्ष:** आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ त्यागेर आजन्म नेपाली कला, संस्कृति र राष्ट्रियताको श्रीवृद्धिमा लागेकाले उनी साँच्चिकै राष्ट्रका गौरव हुन्।

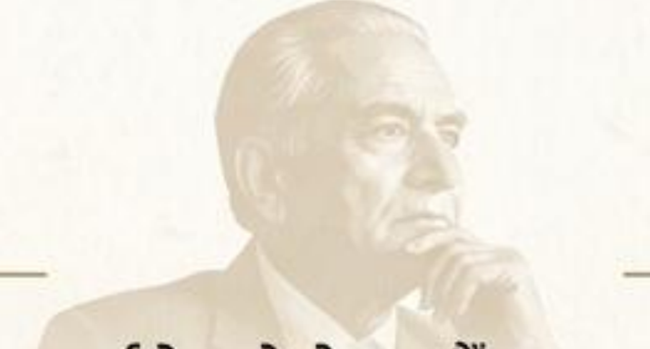

'निष्ठावान् भई देशको सेवा गरौं।' (पाठ समाप्त)

NotebookLM